

MILAN UHDE:
**„ZAČÍNÁME SI
ZVYKAT NA LEŽ“**

Dramatik Milan Uhde, ministr kultury v letech 1990–92, nedávno oslavil osmdesáté narozeniny. Jako spisovatel se potýkal se zákazy, i slavnou Baladu pro banditu musel napsat pod vypůjčeným jménem. Téma demokracie a svobody se tím pádem v našem rozhovoru naprosto přirozeně prolínalo s rozvahami o literatuře a kultuře obecně.

Text: Milan Tesař, **Foto:** Martin Zeman

Ve své knize **Rozpomínky. Co na sebe vím píšete, že „pro nezanedbatelnou část našich spoluobčanů jsou svoboda a demokracie méně podstatné než jiné hodnoty a kritéria, ba že pro mnohé z nich nejsou podstatné vůbec“.** Je to podle vás zakořeněná vlastnost oné „části spoluobčanů“, nebo jde o důsledek konkrétního vývoje naší společnosti v posledních letech? A dá se proti tomu nějak bojovat?

U mnoha občanů starost o chléb nad starostí o svobodu a demokracii převládá z existenčních příčin, které trvají bez ohledu na povahu režimu a doby. Necítím právo za to někoho kárat. Jsem však přesvědčen, že se máme starat o to, abychom těmto občanům ukázali, že se ten, kdo je zkracuje na svobodě, zpravidla o jejich chléb dobře nepostará, jen jim jej slibuje. To jim má vštěpovat už v raném věku především školství, kultivovat je a vysvětlovat, že člověk je živ nikoli pouze chlebem a že svoboda a demokracie představují základní současný pilíř důstojné lidské existence. Jsem toho názoru, že naše školství v tom směru hodně dluží.

Letos v létě jste řekl: „Přepadá mě obava, že Evropa nestačí na situaci, které je vystavená, a že Česká republika je příliš zahleděná sama do sebe.“ V čem vidíte hlavní nebezpečí pro Evropu?

Na Evropu doléhá vážný konflikt. Geniálně jej vylíčil Nikos Kazantzakis v románu Kristus znovu ukřižovaný a neméně geniálně jej zhudebnil Bohuslav Martinů v Řeckých pašijích: Křesťanskou obec prosí o útočiště členové jiné křesťanské obce, kteří byli násilně vyštvaní z domova. Jenže to pro domácí lidi znamená újmu na životní úrovni. Jedna z prosebnic navíc prudce onemocní. Co když je nemoc infekční a epidemická? Domácí kněz a hlava obce se postaví proti poskytnutí pomoci. Naproti tomu občan, který má v připravované pašijové hře představovat Krista, splyne do té míry se svou divadelní rolí, že se zprotiví knězovu stanovisku a je nakonec odsouzen. Dnešní Evropa je kromě toho vystavena skutečnosti, že o pomoc většinou volají, ba masově a někdy nevybíravě se jí domáhají nikoli převážně křesťané, nýbrž nepřilíší snášenliví příslušníci odlišného náboženství a kulturně odlišné civilizace. Mnozí jsou ve své zemi ohroženi na životě. Má jim být v sebezáchovném domácím zájmu odmítnuto právo na azyl, které všem ohroženým zaručují smlouvy podepsané většinou evropských

států včetně České republiky? Je to vážná otázka a vyžaduje promyšlenou a věcnou odpověď. Najdou ji Evropané a přispěje k tomu Česká republika svým přínosem?

Ano, to je určitě správná otázka. Zvlášť když připomenu tu českou „zahleděnost do sebe“. Co by nám pomohlo, když jsme se ani více než čtvrtstoletí po listopadu 1989 nedokázali zbavit jistého provincionalismu?

To je dlouhodobá obtíž daná historicky. Dvojí okupace a smír s nimi nebo dokonce návyk na ně posílily český izolacionismus a pocit národní opuštěnosti v duchu veršů Svatopluka Čecha: „Nevěřme nikomu na světě širém, / nemáme jednoho přítele tam.“ Dlouhodobé bude i překonávání této obtíže. Přitom dnešní otevřená společnost k tomu vytváří příznivé prostředí. Ale nezapůsobí jen samo od sebe. Ocitám se znovu u výhrad k soudobému českému školství. Je možné, že poskytuje znalosti, i když například s matematikou metodicky zápasí prozatím neúspěšně a povinné státní maturity od roku 2020 to podle mne jen znovu doloží. Zejména však kulhá výuka literatury, dějepisu a občanské nauky. Bojí se přítomnosti jako příliš složitá a setrvává v iluzi, že když si žáci osvojí přehled o minulosti, pochopení dneška se jednou dostaví samo. Je to podle mne vážný omyl. Minulost chápeme jen tehdy, vyznáme-li se v tom, co nás obklopuje. To přece prožíváme na vlastní kůži. Jen skrze prožitky dnešní složitě společenské situace pronikneme lépe do složitosti například doby husitské. Iluzorní je totiž i představa, že minulost je jednoduchá a snáze pochopitelná. To nám namlouvají jen její zjednodušené výklady. Při snaze vyznat se v současnosti nelze přitom pomíjet její politický aspekt. Nepřipouštět ve školské výchově hlediska stranicky politická nesmí znamenat naprosté odpolitizování. Jenže k němu stále hlouběji dochází. Studentské volby přinášejí zprávu, že extremistické postoje, tedy také provinciální izolacionismus, jsou mladým školákům daleko víc vlastní než v jiných zemích. Roste i určitá indiferentnost ve vztahu k současné společenské situaci.

Pomalou však dorůstá a do vlivných funkcí se dostává generace těch, kteří nezažili diktaturu a svoboda je pro ně naprosto přirozená věc, a to včetně možnosti studovat nebo pracovat prakticky kdekoli ve světě. Díváte se do budoucna optimisticky,

ky, nebo jste spíše skeptik?

Jsem optimista, jinak bych se společenskými otázkami nezabýval. Otevřená perspektiva mladé lidi inspiruje. Ale šíří se i nálady a postoje, jako by mládí mělo na všechna dobra samozřejmý nárok. Kdo nemá nejnovější typ tabletu nebo chytrého mobilního telefonu, je ve škole často vystaven obecnému pohrdání. Rodiče jsou pak nuceni nedostatek kompenzovat vem kde vem. Ponižující označení „socka“, používané vůči spolužákům a spolužačkám nevybaveným pozemskými statky jako například módním oblečením, pokládám za hanebné. Kromě školy mají na své mladé členy působit zejména rodiny. Působí v tom smyslu skutečně? Je rodičovská generace dost zralá a schopná přístupu nikoli rozmazlujícího a poddajného, nýbrž podnětného? Bojím se, že určitý generační asociální sklon nebo návyk může mladé lidi poznamenat nadosmrti za předpokladu, že bude tolerován. Liberální výchova má podle mého své meze.

V roce 2014, po okupaci Krymu Ruskem, jste podpořil protiruské sankce mimo jiné slovy: „Pokud budou mít sankce za další následek to, že začne Rusko komunikovat, bylo by to velmi dobré.“ Ale dodáváte: „Trvalá izolace Ruska ovšem není možná.“ Co by podle vás měla Evropa dělat, aby Vladimíru Putinovi dala najevo svůj postoj, a přitom netrestala řadové ruské občany?

To je velmi těžké. Velká většina Rusů svého prezidenta podporuje a ostatní svět podezírá z nepřízně a nepřátelství. Na tom se sotva podaří něco v dohledné době změnit. Má demokratický svět občany zemí, kde vládne diktatura nebo autoritativní systém, trestat za to, že takovou vládu snáší nebo podporují? To je pro mne velmi sporné. Nesouhlasil jsem s bombardováním srbského diktátora, i když přineslo jeho okamžitý pád a nápravu režimu. Hospodářské sankce jsou nejvyšší míra zákroku, se kterým se jako občan mohu na určitou dobu ztotožnit. Násilná metoda ostatně nepřichází v úvahu například vůči Číně. S ní demokratické státy rády obchodují. To je v pořádku. Hůř je tomu tehdy, když obdiv k vojenské síle a ekonomickým úspěchům čínského komunistického státu vede k přehlížení hrůz tamější diktatury a k podlézání jejím představitelům, dědicům masového vraždění studentů na náměstí Nebeského klidu v roce 1989. Za podstatné pokládám, aby se demokra-

tický svět sice trvale pokoušel o kritický dialog se svými nenávidníky, ale zároveň si o nich nic nenalhával. Překvapilo mě, když se Barack Obama při své první návštěvě Prahy chlubil plánem dosáhnout dohody s Putinem o zákazu nebo podstatném omezení jaderných zbraní. Pokud to nebylo pouhé povolební gesto, svědčilo to o neznalosti soudobé ruské politiky a jejích cílů.

Rozhovor, z nějž jsem citoval, vyšel na serveru ParlamentníListy.cz. Podle výsledků ankety zveřejněné týměž zdrojem naší zemi ze všech jejích panovníků a prezidentů nejvíce škodil Václav Havel. „Nasbíral“ údajně neuvěřitelných 70 % z více než 63 000 hlasů. Není podle vás nebezpečné takovému médiu vůbec poskytovat rozhovory?

Pochopil jsem to poněkud pozdě. Parlamentním listům už žádný rozhovor neposkytnu.

Parlamentní listy se v poslední době objevují také na seznamech prokremelských zdrojů. Vnímáte proruskou propagandu u nás jako nebezpečí a ohrožení svobody?

Pochopitelně. Ruští propagandisté převzali velkou zkušenost od svých sovětských předchůdců, pokud jde o šíření rozvratu a destabilizace Západu s pomocí tamních komunistických stran a investic do teroristických hnutí typu Rudých brigád. Dnes není hlava těchto stran někdejší poměrnicí a jejich cílem není jen naše občanské systémy, ale i vlastní země.

**CELÝ ČLÁNEK
V TIŠTĚNÉ VERZI**